ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
2 Μαΐου 1985 *

Στην υπόθεση 246/83,

Claudia De Angelis, υπάλληλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κάτοικος Βρυξελλών, εκπροσωπούμενη από το δικηγόρο Βρυξελλών Jean-Noël Louis, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο Nicolas Decker, 16, avenue Marie-Thérèse,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από το νομικό της σύμβουλο Δημήτριο Γκουλούση, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Manfred Beschel, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, κτίριο Jean Monnet, Kirchberg,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής να μη χορηγήσει στην προσφεύγουσα το επίδομα αποδημίας,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα)

συγκείμενο από τους O. Due, πρόεδρο τμήματος, P. Pescatore και K. Bahlmann, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Darmon
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως

μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Φεβρουαρίου 1986,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Το μέρος που περιέχει τα πραγματικά περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 8 Νοεμβρίου 1983, η Claudia De Angelis, υπάλληλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από την 1η Δεκεμβρίου 1982, άσκησε προσφυγή με την οποία ζητεί κατ' ουσία την ακύρωση της σιωπηρής απόφασης της Επιτροπής να μην της χορηγήσει το επίδομα αποδημίας, απόφαση που υλοποιείται με τα εκκαθαριστικά σημειώματα αποδοχών του μηνός Φεβρουαρίου 1983 και μεταγενέστερα· επικουρικά, ζητεί να της καταβληθούν τόκοι επί των καθυστερούμενων ποσών του επιδόματος αποδημίας.

2 Η προσφεύγουσα, ιταλικής ιθαγενείας, διέμενε στην Ischia (Ιταλία), τόπο της συζυγικής κατοικίας της, μέχρι το 1970, οπότε μετακόμισε στις Βρυξέλλες, ακολουθώντας το σύζυγό της, ο οποίος ανέλαβε υπηρεσία στην Επιτροπή και ο οποίος λαμβάνει από την ανάληψη των καθηκόντων του το επίδομα αποδημίας.

3 Το Φεβρουάριο του 1983, η προσφεύγουσα διαπίστωσε ότι το εκκαθαριστικό σημείωμα του μηνός, το οποίο αφορούσε επίσης και τις αποδοχές Δεκεμβρίου και Ιανουαρίου, δεν περιελάμβανε το προβλεπόμενο από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως επίδομα αποδημίας· στο εδάφιο α), περίπτωση 2, της εν λόγω διάταξης ορίζεται ότι η αποζημίωση αυτή χορηγείται στον υπάλληλο « ο οποίος, δεν είχε μόνιμη διαμονή ή δεν άσκησε κατά συνήθη τρόπο, επί πέντε έτη, λήγοντα 6 μήνες πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, την κύρια επαγγελματική δραστηριότητά του στο ευρωπαϊκό έδαφος του εν λόγω κράτους. Για την εφαρμογή της παρούσης διατάξεως δεν λαμβάνονται υπόψη οι καταστάσεις που προκύπτουν από την παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος ή διεθνή οργανισμό ».

4 Με έγγραφο της 18ης Μαρτίου 1983, η προσφεύγουσα υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 90, παράγραφος 2, του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, ένσταση κατά του εκκαθαριστικού σημειώματος για το μήνα Φεβρουάριο στο βαθμό που συνιστούσε υλοποίηση της απόφασης της καθής να μην της χορηγήσει το επίδομα αποδημίας.

5 Με το από 5 Αυγούστου 1983 έγγραφο του αντιπροέδρου της, η Επιτροπή απέρριψε την εν λόγω ένσταση. Με το έγγραφο αυτό η Επιτροπή σημείωνε ότι αποφάσισε ότι η προγενέστερη διοικητική πρακτική, σύμφωνα με την οποία εξομοιώνονταν προς τον ίδιο τον υπάλληλο ορισμένα μέλη της οικογένειάς του, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως, δεν δικαιολογείται πλέον, αν ληφθούν ιδίως υπόψη η κοινωνική εξέλιξη και οι επελθούσες αναθεωρήσεις του κανονισμού: κατάργηση της ιδιότητας του αρχηγού οικογενείας και θέσπιση του επιδόματος εκπατρισμού. Ακόμη και όταν ο ένας σύζυγος « ακολουθεί απλώς » τον άλλο και « η κοινωνική του ζωή συνδέεται στενά αν δεν εξαρτάται απόλυτα από τη ζωή του άλλου », η περίπτωση αυτή δεν μπορεί να είναι αποφασιστική, κατά την άποψη της Επιτροπής, για την ερμηνεία που πρέπει να αποδοθεί στον κανόνα περί εξαιρέσεως που περιέχει η προαναφερθείσα διάταξη.

6 Ύστερα από τη ρητή απόρριψη της ένστασής της, η προσφεύγουσα άσκησε την παρούσα προσφυγή.

7 Προς στήριξη της προσφυγής της, η προσφεύγουσα προβάλλει τρία κύρια επιχειρήματα. Καταρχάς, ισχυρίζεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση φέρει το στίγμα της εσφαλμένης αιτιολόγησης, διότι δεν λαμβάνει υπόψη τη ratio legis. Επειδή το επίδομα αποδημίας αποσκοπεί να αντισταθμίσει τις δυσχέρειες και τις δυσάρεστες καταστάσεις που απορρέουν από την ιδιότητα του αλλοδαπού, είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζονται περιπτώσεις κατά τις οποίες ο υπάλληλος δεν δημιούργησε μόνιμο δεσμό με τη χώρα όπου υπηρετεί. Δεδομένου ότι ο σύζυγος της προσφεύγουσας δεν χωρεί αμφιβολία ότι δεν δημιούργησε τέτοιο δεσμό και δεδομένου ότι η προσφεύγουσα ακολούθησε απλώς το σύζυγό της, ούτε για την ίδια είναι δυνατό να ειπωθεί ότι δημιούργησε παρόμοιο δεσμό με τη χώρα όπου υπηρετεί. Η προσφεύγουσα δεν είχε άλλη επιλογή από το να ακολουθήσει το σύζυγό της, εφόσον το ιταλικό δίκαιο που ίσχυε τότε όριζε ότι η σύζυγος είναι υποχρεωμένη να ακολουθεί το σύζυγό της εκεί όπου ο τελευταίος κρίνει ότι είναι πρόσφορο να επιλέξει τη διαμονή του. Συνεπώς, τελούσε σε κατάσταση που απέρρεε από τις υπηρεσίες που προσέφερε ο σύζυγός της σε διεθνή οργανισμό και συγκεκριμένα στην Επιτροπή.

8 Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι μέχρι το 1980 η Επιτροπή ερμήνευε το άρθρο 4, παράγραφος 1, εδάφιο α), περίπτωση δύο, τελευταία φράση, του παραρτήματος VII του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης υπό την έννοια ότι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένα πρόσωπο έζησε σε μια χώρα, στην οποία διέμενε απλώς λόγω των προσφερόμενων από το σύζυγό του υπηρεσιών σε κράτος ή διεθνή οργανισμό, δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τη χορήγηση του επιδόματος αποδημίας.

Η ερμηνεία αυτή δεν ίσχυε για τους υπαλλήλους που ανέλαβαν υπηρεσία μετά το 1980, ενώ εξακολουθούσε να καταβάλλεται το επίδομα αποδημίας στους υπαλλήλους που βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση αλλά είχαν αναλάβει υπηρεσία νωρίτερα. Επομένως, η Επιτροπή, μη εφαρμόζοντας τις διατάξεις του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης κατά τον αυτό τρόπο έναντι όλων των υπαλλήλων που βρίσκονται στην αυτή κατάσταση, όπως προβλέπεται από τον κανονισμό, παραβιάζει την αρχή περί μη διακρίσεως μεταξύ των υπαλλήλων.

9 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η νέα ερμηνεία εκ μέρους της Επιτροπής οδηγεί σε διάκριση μεταξύ των εργαζομένων ανδρών και γυναικών, ειδικότερα δε αντίκειται στις διατάξεις της οδηγίας του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42). Πράγματι, οι κοινωνικές ανάγκες και οι οικογενειακές υποχρεώσεις που βαρύνουν τις γυναίκες, ιδίως δε η υποχρέωση ανατροφής των παιδιών τους κατά την προσχολική ηλικία, δεν επιτρέπει στις συζύγους των υπαλλήλων για σχετικά μακρά χρονικά διαστήματα να επιδιώξουν να αναλάβουν υπηρεσία στο όργανο στο οποίο υπηρετεί ο σύζυγος. Το να αγνοείται η κατάσταση αυτή πραγμάτων κατά την ερμηνεία της σχετικής διάταξης ισοδυναμεί με δημιουργία δυσμενούς διακρίσεως.

10 Ως προς την προβαλλόμενη εσφαλμένη αιτιολόγηση, η Επιτροπή εμμένει στο γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν υποχρεώθηκε να αλλάξει κατοικία λόγω της αναλήψεως των καθηκόντων της. Δεδομένου ότι από το 1970 η προσφεύγουσα κατοικεί στις Βρυξέλλες, δεν επιβαρύνθηκε με ιδιαίτερα έξοδα και δεν προέκυψαν μειονεκτήματα λόγω της αναλήψεως των καθηκόντων της στην Επιτροπή, ενώ είχε ήδη δημιουργήσει μόνιμο δεσμό με τη χώρα υποδοχής.

11 Η Επιτροπή δικαιολογεί τη μεταβολή της διοικητικής πρακτικής της από την κοινωνική εξέλιξη (κατάργηση της έννοιας του αρχηγού οικογένειας) και από τις επελθούσες αναθεωρήσεις του κανονισμού (θέσπιση του επιδόματος εκπατρισμού). Πάντως, η αλλαγή αυτή δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την κατάργηση κεκτημένων δικαιωμάτων των υπαλλήλων που ανέλαβαν προγενέστερα υπηρεσία. Η Επιτροπή θεωρεί ότι εξακολουθεί να έχει το δικαίωμα να τροποποιεί την ερμηνεία μιας διάταξης του κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης λόγω της κοινωνικής εξελίξεως. Δεν μπορούν να συγκριθούν η κατάσταση ενός υπαλλήλου, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα πριν από την τροποποίηση της διοικητικής πρακτικής της, και εκείνη ενός υπαλλήλου, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα αργότερα. Πράγματι, το αν συντρέχει περίπτωση αποδη-

μίας διαπιστώνεται κατά την πρόσληψη, η οποία συνιστά το κρίσιμο χρονικό σημείο για τη χορήγηση του επιδόματος.

12 Όσον αφορά την αιτίαση περί δυσμενούς διακρίσεως μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών, η Επιτροπή την απορρίπτει, θεωρώντας ότι η κατά διαφορετικό τρόπο ερμηνεία της σχετικής διάταξης με βάση το φύλο του ενδιαφερόμενου προσώπου, όπως προτείνει κατ' ουσία η προσφεύγουσα, στην πραγματικότητα συνιστά παραβίαση της αρχής περί μη διακρίσεων.

13 Ενόψει της αμφισβητήσεως αυτής, πρέπει να υπομνηστεί αφενός ότι το Δικαστήριο έκρινε κατ' επανάληψη ότι το επίδομα αποδημίας αποσκοπεί στην αντιστάθμιση των ιδιαίτερων βαρών και μειονεκτημάτων που προκύπτουν από την ανάληψη καθηκόντων στις Κοινότητες για τους υπαλλήλους που για το λόγο αυτό υποχρεώνονται να αλλάξουν τόπο διαμονής από τον τόπο κατοικίας τους στον τόπο υπηρεσίας τους (βλέπε απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1984 στην υπόθεση 188/83, Witte κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Συλλογή, σ. 1005). Εξάλλου, η έννοια της αποδημίας εξαρτάται και από την υποκειμενική κατάσταση του υπαλλήλου και συγκεκριμένα από το βαθμό εντάξεώς του στο νέο του περιβάλλον που αποδεικνύει για παράδειγμα η συνήθης διαμονή του ή η άσκηση κύριας επαγγελματικής δραστηριότητας. Επ' αυτού η μόνη εξαίρεση που προβλέπεται είναι υπέρ του υπαλλήλου, ο οποίος επί πέντε έτη, λήγοντα έξι μήνες πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, διέμενε στη χώρα υπηρεσίας του, εφόσον εργαζόταν στην υπηρεσία άλλου κράτους ή διεθνούς οργανισμού. Η εξαίρεση αυτή προβλέφθηκε ώστε να ληφθεί υπόψη το γεγονός, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφασή του της 15ης Ιανουαρίου 1981 (στην υπόθεση 1322/79, Vutera, Συλλογή σ. 127), ότι, υπό τις συνθήκες αυτές δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο υπάλληλος έχει δημιουργήσει μόνιμο δεσμό με τη χώρα όπου υπηρετεί.

14 Όπως προκύπτει από τη σχετική νομολογία, ο μόνος που δικαιούται να ζητήσει το επίδικο επίδομα είναι ο υπάλληλος, ο οποίος δεν είχε τη συνήθη κατοικία του ούτε άσκησε την κύρια επαγγελματική του δραστηριότητα στο έδαφος της χώρας όπου υπηρετεί κατά το προβλεπόμενο από το άρθρο 4 του παραρτήματος VII χρονικό διάστημα. Περαιτέρω, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η εξαίρεση που προβλέπεται υπέρ ορισμένων προσώπων αφορά μόνο τις τις απορρέουσες από την εργασία καταστάσεις του ίδιου του υπαλλήλου που αναλαμβάνει καθήκοντα. Πράγματι, η εξαίρεση αυτή δεν ευνοεί παρά τα πρόσωπα που εργάζονταν στην υπηρεσία άλλου κράτους ή διεθνούς οργανισμού προτού αναλάβουν καθήκοντα στις Κοινότητες, ώστε να μην πλήττονται από την απώλεια του επιδόματος αποδημίας εξαιτίας της επαγγελματικής αλλαγής, εφόσον δεν δημιούργησαν μόνιμο δεσμό με τη χώρα όπου υπηρετούν. Άρα, η εξαίρεση από κανόνα γενικής εφαρμογής δεν μπορεί να επεκταθεί σε κανένα άλλο πρόσωπο εκτός από εκείνο που αφορά σαφώς η εν λόγω διάταξη.

15 Περαιτέρω, πρέπει να σημειωθεί ότι η προσφεύγουσα δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει ότι υποχρεώθηκε να ακολουθήσει το σύζυγό της λόγω της συζυγικής καταστάσεώς της, ώστε να υπαχθεί στην προαναφερθείσα εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης. Η συναφής κοινοτική ρύθμιση λαμβάνει υπόψη την πραγματική διαμονή κατά τη στιγμή της ανάληψης των καθηκόντων, ανεξάρτητα από την αιτία, είτε εμπίπτει είτε όχι στη σφαίρα του δικαίου.

16 Υπό τις περιστάσεις αυτές, αρκεί να αναγνωριστεί ότι από το 1970 η προσφεύγουσα κατοικούσε στις Βρυξέλλες, για διάστημα δηλαδή μεγαλύτερο από το αναφερόμενο στη σχετική διάταξη. Συνεπώς, η προσφεύγουσα ούτε υποχρεώθηκε να αλλάξει κατοικία, ούτε έφερε ιδιαίτερα βάρη και μειονεκτήματα λόγω της αναλήψεως των καθηκόντων της. Δεδομένου ότι δεν είναι σε θέση να υποστηρίξει ούτε ότι η κατάσταση προέκυψε λόγω της εργασίας της στην υπηρεσία άλλου κράτους ή διεθνούς οργανισμού, ο στηριζόμενος σε εσφαλμένη αιτιολόγηση λόγος είναι απορριπτέος.

17 Ως προς το στηριζόμενο σε παραβίαση της αρχής περί μη διακρίσεως μεταξύ υπαλλήλων λόγο, πρέπει να αναγνωριστεί, όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριό του με την απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1984 που προαναφέρθηκε, αποφαινόμενο επί ενός ταυτόσημου λόγου που στηριζόταν στην ίδια τροποποίηση της διοικητικής πρακτικής των κοινοτικών οργάνων, ότι, πέρα από το γεγονός ότι κανείς δεν μπορεί να επικαλείται υπέρ αυτού παρανομία που διαπράχθηκε προς όφελος τρίτου, δεν μπορεί, υπό τις συνθήκες της προκειμένης περιπτώσεως, να συναχθεί ότι, αρνούμενη τη χορήγηση του επιδόματος αποδημίας στην προσφεύγουσα, η Επιτροπή απέστη από διοικητική πρακτική που ήταν ακόμα εν ισχύι κατά το χρόνο της προσβαλλόμενης πράξης. Επομένως, επειδή δεν είναι δυνατό να στοιχειοθετηθεί ούτε δυσμενής διάκριση εις βάρος της προσφεύγουσας, και ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος.

18 Ως προς τον τελευταίο λόγο, ερειδόμενο στην υποτιθέμενη παραβίαση της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζόμενων ανδρών και γυναικών, πρέπει καταρχάς να αναγνωριστεί ότι ούτε από την επίδικη διάταξη ούτε από την εφαρμογή της εκ μέρους της Επιτροπής συνάγεται η παραμικρή ένδειξη άμεσης ή έμμεσης διακρίσεως, στηριζομένη στο φύλο των υπαλλήλων. Δεύτερον, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται ότι τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες εξασφαλίζονται οι αυτές συνθήκες εργασίας χωρίς διάκριση, χωρίς όμως να υποχρεώνεται το όργανο να ερμηνεύσει τις διατάξεις του κανονισμού κατά τρόπο διαφορετικό, προκειμένου να αντισταθμίσει ενδεχόμενα οικογενειακά ή κοινωνικά βάρη ή υποχρεώσεις.

19 Για τους λόγους αυτούς, η προσφυγή είναι απορριπτέα.

Επί των δικαστικών εξόδων

20 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2 του κανονισμού διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα.

21 Σύμφωνα όμως με το άρθρο 70 του κανονισμού διαδικασίας, προκειμένου περί προσφυγών υπαλλήλων των Κοινοτήτων τα όργανα φέρουν τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

Due Pescatore Bahlmann

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 2 Μαΐου 1985.

Ο γραμματέας

P. Heim

Ο πρόεδρος του δευτέρου τμήματος

O. Due